

บทที่ ๒

ความหมายและขอบเขตของคุณวิทยา

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเรื่องพรมแดนของปรัชญาเบื้องต้นก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องความหมายและขอบเขตของปรัชญาคุณวิทยา เพราะผู้วิจัยมองเห็นว่าถ้าจะไม่กล่าวเกริ่นนำในเรื่องปรัชญาก่อนจะทำให้ผู้ที่นำไปศึกษาต่อนั้นไม่สามารถประติดประต่อเรื่องปรัชญาคุณวิทยาได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจะกล่าวโดยเรียงตามลำดับจากภาพใหญ่ของพรมแดนปรัชญาตลอดจนถึงหน่วยย่อยของปรัชญาคุณวิทยาว่าประกอบไปด้วย สุนทรียศาสตร์และจริยศาสตร์นั้นว่า ทฤษฎีทางความงามและทฤษฎีทางความดีเป็นอย่างไรและนำเสนอทัศนะตัดสินในเรื่องความงามและความดีเป็นอย่างไร ส่วนความหมายของสังคตินิยมถือเป็นสุนทรียศาสตร์แขนงหนึ่งที่ว่าด้วยดนตรี ซึ่งผู้วิจัยก็จะได้กล่าวถึงไว้ในบทนี้ทั้งหมดตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๒.๑ พรมแดนของวิชาปรัชญา(The Borders of Philosophy)

ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่มีขอบข่ายกว้างขวางมาก พยายามศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับสังคมหรือสิ่งที่มีอยู่จริงทั้งหมดโดยหลักเหตุผล แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ปรัชญาแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ ปรัชญาบริสุทธิ์ (Pure Philosophy) และปรัชญาประยุกต์ (Applied Philosophy) ปรัชญาบริสุทธิ์ศึกษาในปรัชญาในเรื่อง อภิปรัชญา (Metaphysics), ญาณวิทยา (Epistemology), คุณวิทยา (Axiology) ซึ่งในสาขานี้สามารถแบ่งได้อีกคือ ทฤษฎีความงามทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics Theory) และทฤษฎีความดีทางจริยศาสตร์ (Ethics Theory) °

๒.๑.๑ ปรัชญาสาขา อภิปรัชญา (Metaphysics) ๒

เป็นปรัชญาสาขาที่ศึกษาเกี่ยวกับความจริงพื้นฐานหรืออันติมสัจจะ (Ultimate reality) โดยอภิปรัชญานี้ยังแบ่งออกได้อีกเป็น ภาววิทยา (Ontology) ซึ่งเป็นการศึกษาธรรมชาติของการ

° คลอง พันธจันทร์และคณะ, จริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์,(มหาสารคาม : หจก.อภิชาตการพิมพ์, ๒๕๔๕.), หน้า ๕.

๒ ลักขณวัต ปาละรัตน์,รศ.ดร.,สุนทรียศาสตร์,(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑.), หน้า ๓.

ดำรงชีวิต (Existence) ธรรมชาติของสิ่งที่เป็นจริงกับจักรวาลวิทยา (Cosmology) ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับจักรวาลและพัฒนาการของจักรวาล

๒.๑.๒ ปรัชญาสาขา ญาณวิทยา (Epistemology) ^๓

เป็นปรัชญาสาขาที่ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ (Knowledge) และทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทั้งในส่วนของธรรมชาติของความรู้ที่มาของความรู้ ความเป็นไปได้ของความรู้ ขอบเขตของความรู้ ความสมเหตุสมผลของความรู้ ความน่าเชื่อถือของความรู้

๒.๑.๓ ปรัชญาสาขา คุณวิทยา (Axiology) ^๔

เป็นปรัชญาสาขาที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องคุณค่า (Value) ทั้งในส่วนที่เป็นธรรมชาติของคุณค่า เกณฑ์ของคุณค่า การตัดสินคุณค่า โดยคุณวิทยานี้แบ่งออกได้เป็น ๒ สาขา คือ

๑) จริยศาสตร์ (Ethics) เป็นปรัชญาแขนงที่ศึกษาเรื่องความดี โดยเป็นการแสวงหาความเข้าใจในเรื่องของความดี ความดีสูงสุด เกณฑ์การตัดสินความดีและพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพของค่าทางศีลธรรม ^๕

๒) สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นปรัชญาแขนงที่ศึกษา แสวงหาความรู้และวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องความงาม (beauty) ทั้งในเรื่องธรรมชาติของความงามว่าความงามคืออะไร ความงามมีลักษณะอย่างไร เราจะวินิจฉัยและตัดสินความงามอย่างไร อะไรคือมาตรฐานหรือเกณฑ์ในเรื่องของความงาม ศิลปะคืออะไร ศิลปะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่นเช่น ความจริง ความรู้ ศีลธรรมอย่างไร โดยสรุป สุนทรียศาสตร์หรือปรัชญาความงาม (Philosophy of beauty) ^๖ ก็เป็นคุณวิทยาแขนงหนึ่งที่แสวงหาความจริงหรือความรู้เกี่ยวกับความงามและคุณค่าของความงาม และโดยเหตุที่ปรัชญาเป็นวิชาที่แสวงหาความรู้ความเข้าใจด้วยการใช้เหตุผลสุนทรียศาสตร์ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญาในสาขาคุณวิทยาก็จะใช้วิธีการทางปรัชญาคือใช้เหตุผลนั้นเป็นเครื่องมือในการศึกษาความคิดในเรื่องของความงามและศิลปะ

^๓ อ้างแล้ว.

^๔ อ้างแล้ว.

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

๒.๒ ความหมายของปรัชญาคุณวิทยา (Axiology Philosophy)

คุณวิทยา หรือ อรรถวิทยา (Axiology) หมายถึง ปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ในโลกและมนุษย์โดยมุ่งเน้นด้านจริยศาสตร์ เพื่อพิจารณาคุณค่าของการกระทำตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมาในรูปของความดี ความชั่ว และด้านสุนทรียศาสตร์ เพื่อพิจารณาคุณค่าของความสวย ความงาม ความไพเราะ ที่มนุษย์สร้างขึ้น^๓ ซึ่งปรัชญาของคุณวิทยาเป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงคุณค่าและความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกจักรวาล กล่าวถึงอุดมคติในความจริง ความดี ความงาม และความบริสุทธิ์ทางจิตใจ ซึ่งเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ ที่ต้องการ ที่ปรารถนาของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่สามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส คุณค่าเกิดจากการประเมินคุณภาพ สถานการณ์ ความเป็นไป โดยใช้ความรู้สึกนึกคิดเท่านั้น คุณค่าแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ คุณค่าที่อยู่ภายนอก เช่น เงินเป็นคุณค่าที่อยู่ภายนอกซึ่งมนุษย์เป็นผู้กำหนดให้เงินมีค่า และคุณค่าที่อยู่ภายใน เป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวอยู่แล้ว โดยไม่ต้องมีใครมาให้คุณค่า คุณวิทยาแบ่งสาขาออกเป็นดังนี้ ๑.) สุนทรียศาสตร์ เน้นคุณค่าแห่งความงาม ๒.) จริยศาสตร์ เน้นคุณค่าแห่งความดี

๒.๒.๑ ความหมายของสุนทรียศาสตร์ (Meaning of Aesthetics)

ตามรูปศัพท์ “สุนทรียศาสตร์” นั้นมาจากคำว่า “สุนทรีย” กับ “ศาสตร์” โดย สุนทรีย นั้นแปลว่า เกี่ยวกับความนิยมความงาม^๔ และ ศาสตร์ ก็แปลว่า วิชา ดังนั้น สุนทรียศาสตร์ จึงหมายความว่า ศาสตร์หรือวิชาที่ว่าด้วยความรู้เกี่ยวกับความงาม โดยพจนานุกรมศัพท์ปรัชญาได้อธิบายสุนทรียศาสตร์ไว้ว่าเป็น “ปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยความงามและสิ่งทีงาม ทั้งในด้านศิลปะและในธรรมชาติ และมาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงาม อะไรไม่งาม”

แม้ว่าปรัชญาที่พูดถึงเรื่องความงามและข้อถกเถียงกันในเรื่องนี้ของนักคิดนักปรัชญาได้เกิดขึ้นจนทำให้มีทฤษฎีและทฤษฎีต่างๆเกี่ยวกับความงามนี้มาตั้งแต่สมัยปรัชญากรีก แต่คำว่า สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ที่มีรากศัพท์มาจากคำภาษากรีกว่า aisthanomai ที่แปลว่า การรับรู้ (perceive) และใช้หมายถึงการรับรู้โดยทางประสาทสัมผัส^๕ นั้นเพิ่งเกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๑๘ ในปี ค.ศ. ๑๗๕๐ โดยโบมการ์เต็น (Alexander Gottlieb Baumgartner) ซึ่งเป็นนักปรัชญาชาวเยอรมันในกลุ่มเหตุผลนิยมที่มีชีวิตอยู่ในช่วงปี ค.ศ. ๑๗๑๔-๑๗๖๒ และสนใจในปัญหาเรื่องความงาม จนได้

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๘๔๕.

^๕ Perception by means of the sense.

รวบรวมและพัฒนาความรู้เกี่ยวกับความงาม และเขียนหนังสือเรื่อง Aesthetica ไว้ในปี ค.ศ. ๑๗๕๐ โทมัส บาร์ตั้น เป็นผู้นำคำ Aesthetics นี้ขึ้นมาใช้อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก และได้ให้คำนิยามสุนทรียศาสตร์ว่าเป็นศาสตร์ของการรู้ด้วยความรู้สึก^{๑๐} โดยโทมัส บาร์ตั้น เห็นว่าการศึกษาประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส (Sensory experience) รวมกับความรู้ลึกก็สามารถให้ความรู้แก่เราได้ แม้ว่าความรู้ที่เขาเรียกว่า Sensuous knowledge นี้จะเป็นความรู้ในลักษณะที่ต่างจากความรู้ที่ได้จากการคิดหาเหตุผล (intellectual knowledge) และหลังจากนั้น คำ สุนทรียศาสตร์ ก็ถูกใช้เป็นชื่อของหนึ่งในสาขาของวิชาปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับความงามตั้งแต่นั้นมา

ดังได้กล่าวแล้วว่า โทมัส บาร์ตั้น เรื่องความงามได้มีมานานแล้วตั้งแต่ของสมัยของเพลโต และปัญหาที่นักปรัชญาถกเถียงกัน เช่น ปัญหาที่ว่าความงามคืออะไร ความงามมีอยู่จริงหรือไม่ ความงามมีอยู่โดยอิสระ หรือว่าเป็นสิ่งที่ขึ้นกับบุคคลผู้รับรู้ และเรามีมาตรการที่จะใช้วินิจฉัยและตัดสินว่าสิ่งใดงามหรือไม่งามอย่างไร นั่นก็ทำให้เกิดการอภิปรายโต้เถียงเกิดเป็นวรรณคดีที่แตกต่างหลากหลายเรื่อยมาในหลายยุคสมัยจนเกิดเป็นวิวัฒนาการทางความคิดของปรัชญาความงาม แต่ก่อนการเกิดขึ้นของคำ สุนทรียศาสตร์ ความคิดเหล่านี้มีอยู่ในลักษณะที่กระจัดกระจายไม่เป็นรูปเป็นร่าง และไม่มีใครได้รับความสำคัญ การบัญญัติคำ สุนทรียศาสตร์ ของโทมัส บาร์ตั้น ในศตวรรษที่ ๑๘ ได้มีผลทำให้ปรัชญาเกี่ยวกับความงามนั้นได้เป็นสิ่งที่มีความชัดเจน ได้รับความสนใจและความสำคัญมากขึ้น จนเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญาสาขาคูณวิทยา และหลังจากนั้นก็พัฒนามาจนเป็นวิชาการสาขาหนึ่งที่ศึกษากันอย่างจริงจังดังเช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

๒.๒.๒ ความหมายของจริยศาสตร์ (Meaning of Ethics)

คำว่า “จริยศาสตร์” เป็นศัพท์บัญญัติทางปรัชญาในภาษาไทย แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ethics” หมายถึงศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติและการตัดสินใจทางศีลธรรม บางคนเรียกจริยศาสตร์ว่า “จริยปรัชญา” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Moral Philosophy” ในภาษาไทย “จริยศาสตร์” มาจากคำบาลีและสันสกฤต ๒ คำผสมกัน คือ จริย แปลว่า ความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติ กับ ศาสตร์ แปลว่า ระบบวิชาความรู้ ดังนั้น “จริยศาสตร์” จึงแปลตามรูปศัพท์ว่า ระบบความรู้ที่ว่าด้วยความประพฤติ หรือระบบความรู้ที่ว่าด้วยกิจที่ควรประพฤติ

อีกอย่างหนึ่ง จริยศาสตร์ว่าด้วยอุปนิสัย และความประพฤติของมนุษย์ เพราะจริยศาสตร์ได้ช่วยดีค่าของมนุษย์โดยมองทางนิสัยใจคอหรืออุปนิสัยและความประพฤติที่แน่นอนตามที่บุคคลนั้นสมควรใจทำ จริยศาสตร์จึงพยายามที่จะศึกษาถึงอุดมการณ์ของชีวิตมนุษย์แล้วแสดงให้เห็นว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ แม้สิ่งที่เห็นว่าควรทำแล้วก็ต้องหาวิธีต่อไปว่าควรทำ

^{๑๐} “Aesthetics as the science of sensitive knowing” ใน “Baumgartner” by Nicholas Davey ใน David E. Cooper (ed.) A Companion to Aesthetics, (Massachusetts: Blackwell Publisher, 1997), p. 40.

อย่างไร จากประเด็นดังกล่าว แม็คเคนซี (Mackenzie) ให้คำจำกัดความจริยศาสตร์ไว้ว่า “จริยศาสตร์ คือการศึกษาถึงความประพฤติว่าจะไร้ถูกหรือดี”

พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ นิยาม “จริยศาสตร์”^{๑๑} ว่าเป็นปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่า อย่างไรถูก ไม่ถูก ดี ไม่ดี ควร ไม่ควร และพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพของค่าทางศีลธรรม โดยสรุปก็คือว่า จริยศาสตร์กับจริยปรัชญาเป็นแนวคิดทางปรัชญาบริสุทธิ์สาขาหนึ่งเน้นศึกษาคุณค่าทางศีลธรรมแห่งการกระทำ หรือความประพฤติของมนุษย์ว่า การกระทำหรือความประพฤติในลักษณะใดดี ถูก ควร ซึ่งควรค่าแก่การยกย่องสรรเสริญ หรือการกระทำหรือความประพฤติในลักษณะใดชั่ว ผิด ไม่ควร ซึ่งไม่ควรค่าแก่การตำหนิ ตลอดจนแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตมนุษย์ และประเด็นทางจริยศาสตร์ ก็อาจแยกย่อยไปได้หลายประเด็น เช่น อะไรคือสิ่งที่มีค่าอันสูงสุดที่มนุษย์ควรแสวงหา มีเกณฑ์หรือมาตรการอย่างไรที่จะตัดสินว่า การกระทำหรือความประพฤติในลักษณะใดเป็นการกระทำที่ดี หรือเป็นความประพฤติดี หรือเมื่อเราตกอยู่ในสถานการณ์อันหนึ่งที่ต้องเลือกกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด เรามีเกณฑ์อย่างไรที่จะช่วยให้เราตัดสินใจในทางที่เหมาะสม นอกจากนี้ จริยศาสตร์ยังวิเคราะห์ถึงค่าทางจริยธรรมหรือศีลธรรมว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “ดี ชั่ว ถูก ผิด” นั้นมีอยู่จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงความเห็นของผู้พูด และถ้ามันมีอยู่จริง มันมีอยู่จริงในลักษณะใด กล่าวโดยสรุปก็คือจริยศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ว่า “อะไรควรเว้น อะไรควรทำ อะไรผิด อะไรถูก อะไรดี และอะไรชั่ว”

๒.๓ ขอบเขตคุณค่าทางปรัชญาคุณวิทยา (The Value of Axiology)

ปรัชญาคุณวิทยาจะศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมเป็น ๔ กลุ่มด้วยกันคือ^{๑๒}

๑) ลักษณะของค่านิยม (Nature of value) ปัญหาเกี่ยวกับลักษณะค่านิยม เช่น ค่านิยมเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้หรือไม่ ได้แก่ ความปรารถนา (desire), ความสนุกสนาน (pleasure) ,ความสนใจ (interest) ,ความชอบ (preference) ,เจตจำนงที่มีเหตุผล (rational will) ,บุคลิกภาพ (personality) และการปฏิบัติ (pragmatic) เป็นต้น

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

^{๑๒} http://www.baanjommyut.com/library_2/extension-1/axiology/02.html [๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.]

๒) รูปแบบของค่านิยม (type of value) ปรัชญาเมธีสาขาคุณวิทยานี้จะแยกค่านิยมออกเป็น ๒ แบบ คือ ค่านิยมภายในตัวของมันเอง (intrinsic value) และค่านิยมที่เป็นเครื่องมือ (instrumental value) ค่านิยมภายในตัวของมันเองโดยทั่วไปจะกำหนดคุณค่าตามแนวของศีลธรรม หรือตามความจริง ความสวยงามและความศักดิ์สิทธิ์ส่วนค่านิยมที่เป็นเครื่องมือจะสามารถวินิจฉัยคุณค่าโดยอาศัยองค์ประกอบหรือเครื่องมือในเรื่องของเศรษฐกิจ สินค้า และเหตุการณ์ต่างๆ ตามธรรมชาติค่านิยมจะเกี่ยวข้องและรับรู้ได้โดยทางร่างกายของมนุษย์ และการที่มนุษย์รักในสิ่งจะ (truth) มนุษย์จึงมีค่านิยมด้านความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ เช่นในเรื่องศาสนา โดยหวังจะได้รับผลที่ติดตามมาจากความเชื่อเหล่านั้น

๓) เกณฑ์มาตรฐานของค่านิยม (Criterion of value) มาตรฐานสำหรับทดสอบค่านิยม นั้นจะอยู่ภายในหลักของจิตวิทยาและทฤษฎีทางตรรกวิทยา เช่นบางกลุ่มก็เชื่อว่า การมีความสนุกสนานมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล (individual) หรือขึ้นอยู่กับสังคม บางกลุ่มก็ถือว่าการชอบในสิ่งหนึ่งมากกว่าอีกสิ่งหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับความรู้สึกเอง (intuitive) บางกลุ่มก็ถือเอาการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติเป็นมาตรฐานของค่านิยม เช่น กลุ่มธรรมชาตินิยม (naturalism) เป็นต้น

๔) สถานภาพทางกายภาพของค่านิยม (Physical status of value) อะไรคือความสัมพันธ์ของค่านิยมกับความจริงของประสบการณ์ของมนุษย์ในเรื่องค่านิยมที่แท้จริงของความเป็นอิสระของมนุษย์ ซึ่งสามารถสืบหาด้วยวิธีทางธรรมชาติวิทยา มีคำตอบที่เป็นไปได้ ๓ ประการ คือ (๑) โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมกับประสบการณ์ของมนุษย์ที่มีต่อค่านิยม นั้น (๒) โดยอาศัยคุณค่าทางตรรกวิทยา ซึ่งค่านิยมนี้ไม่จำเป็นต้องเห็นหรือมีตัวตนอยู่สิ่งนั้นก็ สามารถมีคุณค่าได้ (๓) โดยกำหนดคุณค่าของวัตถุโดยให้สัมพันธ์กับกระทำของมนุษย์ ^{๑๑}

๒.๓.๑ คุณค่าความงามทางสุนทรียศาสตร์ (The Value of Aesthetics)

สุนทรียศาสตร์เริ่มต้นจากความจัดเจนของมนุษยชาติที่มีต่อความงาม สามารถกล่าว แสดงออกและชี้ให้เห็นว่าตนชอบหรือไม่ชอบอะไรจากคนๆเดียวเห็นดีเห็นงาม แล้วขยายกลุ่ม กว้างขวางออกไปจนเป็นกลุ่มสังคมเห็นพ้องต้องกันว่าดี ว่างาม ไม่ว่าจะเป็นผลงานของมนุษย์ หรืองานของธรรมชาติ ค่านิยมทางความงามของสิ่งนั้นๆก็จะสูงขึ้นเรื่อยๆเริ่มต้นจากวัดกันด้วยความเชื่อของมนุษย์ด้วยกันเองก่อน ต่อมาก็เริ่มใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีระบบการวัดที่มี หลักเกณฑ์เข้าไปช่วย จะโดยการเปรียบเทียบกับของดีของความงามเก่าแก่ หรือมาวางหลักเกณฑ์ กันใหม่ก็ได้ เป็นต้นว่า บางครั้งก็ใช้รูปทรงเป็นเกณฑ์ คนตรี จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ล้วนมี รูปทรง (Form) ทั้งสิ้น บางครั้งก็เป็นแบบฉบับ (Style) เรียกกลุ่มศิลปะที่มีแบบฉบับเดียวกันว่า

^{๑๑} อ้างแล้ว.

คลาสสิก โรแมนติก โกธิค บาโรค ฯลฯ บางครั้งก็มีระบบมีเทคนิค และบางครั้งก็เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา อันเป็นการกลับเข้าไปหาความเชื่อ หรือความชัดเจนของมนุษยชาติเหมือนเมื่อเริ่มต้นอีก อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าสุนทรียศาสตร์หรือปรัชญาแห่งความงามนั้น จะไม่พ้นไปจากจิตของมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานเดิมได้เลย การเกิดของความงามก็ต้องเกิดกับอารมณ์ไปเกาะอยู่กับจิต โดยอารมณ์ที่เกิดจากความงามนั้นไปเกาะจิต จิตก็เกิดความรู้สึกพอใจ พุคสันๆและชัดเจนได้ดังนี้ ความงามก็คือสิ่งที่สร้างความพึงพอใจ ความชอบให้แก่จิตนั่นเอง อะไรที่สร้างพึงพอใจให้แก่จิต ไม่ว่าจะผ่านผัสสะ หรือทวารใดทวารหนึ่งของอายตนะทั้ง ๕ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) เป็นที่เกิดความงามแก่จิตได้ทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจหรือความชอบนั้นจะคงอยู่ได้นานเท่าไร ถ้านานชั่วระยะหนึ่งก็เป็นความงามพริ้วๆ ถ้านานชั่วนาตาปีก็เป็นความงามที่สูงส่ง ความงามจึงมี ๒ ชั้นใหญ่ คือ ^{๑๔}

๑) ความงามขั้นธรรมดาสามัญ เกิดจากเราไปสัมผัสกับสิ่งของที่เรารับชอบเราพึงพอใจธรรมดาทั่วไป ความงามที่จะเกิดขึ้นจากจิตนั้น ขึ้นเบื้องต้นทีเดียวสิ่งนั้นก็ต้องมีพื้นฐาน ๓ อย่าง คือ (๑) ส่วนสัด(จิตของมนุษย์ชอบ และชินต่อการรับรู้เรื่องส่วนสัด จนสามารถแยกได้ขั้นแรกว่า อะไรมีส่วนสัดดีหรือเลว) (๒) ความชัดเจนหรือบริสุทธิ์ (จิตมนุษย์ไม่ชอบสิ่งคลุมเครือ เคลือบแฝง) (๓) ความเป็นเอกภาพ (ทุกองค์ประกอบในสิ่งนั้นๆส่งเสริมกันเองไม่แตกแยกกันหรือแข่งขันกันเอง) จิตของมนุษย์จัดเจนอยู่กับพื้นฐานพวกนี้อยู่แล้ว พอได้โอกาสสัมผัสเข้า ก็สร้างความพอใจขั้นต้นให้ได้ ความงามขั้นธรรมดาสามัญก็เกิดแก่จิตทันที

๒) ความงามขั้นสุดยอด เกิดจากจิตเราถูกเร้าอารมณ์ด้วยสิ่งที่เรามีความสันทัดในเรื่องนั้นๆอยู่ก่อนแล้วเกิดชอบ เกิดพึงพอใจ ให้ความชื่นชอบตลอดชีวิต ตลอดกาล สัมผัสเมื่อใดก็ชอบเมื่อนั้น เพื่อจะให้จิตเกิดความรู้สึกพอใจขั้นสุดยอด เราก็ต้อง พยายามไปสัมผัสกับผลงานทางศิลปะ

๒.๓.๒ คุณค่าทางจริยศาสตร์ (The Value of Ethics)

คุณค่าทางจริยศาสตร์ หมายถึง น้าหนักของความน่าพึงปรารถนาของความประพฤติ ^{๑๕} คำที่ใช้แสดงคุณค่าทางจริยศาสตร์ คือ ดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ความประพฤติใดมีน้าหนักของความน่าพึงปรารถนาสูงก็เรียกความประพฤตินั้นว่า ดี เช่น ความซื่อสัตย์ โดยทั่วไปเป็นสิ่งที่ทุกคนควรประพฤติปฏิบัติ เราก็มักเรียกความซื่อสัตย์เป็นสิ่งที่ดี และตรงกันข้ามถ้าความประพฤติมีความน่าพึงปรารถนาต่ำ คือไม่น่าจะปฏิบัติก็เรียกว่าเลว หรือชั่ว เช่น การลักขโมย เป็นต้น ซึ่งกล่าวโดยลักษณะของคุณค่ามี ๒ ลักษณะ คือ (๑) คุณค่านอกตัว (Extrinsic value) คือ คุณค่าที่สิ่งหนึ่งหรือการกระทำหนึ่งมีอยู่เพราะว่าสิ่งนั้นหรือการกระทำนั้นสามารถนำไปสู่สิ่งอื่นๆได้อีก เช่น เงินมีค่า

^{๑๔} เอกชัย สุนทรพงศ์และเสาวนิตย์ แสงวิเชียร, ความงามสุนทรียศาสตร์สำหรับผู้ไม่รู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โอเอส พริ้นติ้งเฮาส์ จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๒-๓.

^{๑๕} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, จริยศาสตร์ศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พีระพัฒนา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗.

เพราะเราต้องการเอาไว้ซื้อสิ่งของต่างๆที่เราต้องการ ส่วนความซื่อสัตย์เพื่อให้ผู้อื่นไว้วางใจ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงทางผ่านไปสู่อะไรบางอย่างอยู่เสมอ แทนที่จะต้องการสิ่งนั้นเพื่อสิ่งนั้น (๒) คุณค่าในตัวเอง (Intrinsic value) คือ คุณค่าที่สิ่งๆหนึ่งมีอยู่ในตัวมันเองโดยไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาประกอบหรือมิได้นำไปสู่สิ่งอื่น ถ้ามนุษย์ต้องการสิ่งนั้นก็เพราะตัวมันเองตัวมันเป็นที่สุดของความดีแล้วไม่ต้องนำไปสู่สิ่งอื่นอีก

ในสิ่งๆหนึ่งอาจมีได้ทั้งคุณค่าในตัวและคุณค่านอกตัว ขึ้นอยู่กับผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งๆนั้น ตัวอย่างเช่น ความรู้ บางคนอาจแสวงหาความรู้เพื่อความรู้ ในแง่นี้ความรู้มีคุณค่าภายในตัวเอง แต่บางคนอาจแสวงหาความรู้เพื่อนำไปประกอบอาชีพ หรือเพื่อเป็นเครื่องมือกระทำการต่างๆนสาขตาของบุคคลเหล่านี้ความรู้มีคุณค่าภายนอกตัว

พระราชวรมุณี ^{๑๖} ได้กล่าวถึงเรื่องคุณค่าไว้ในหนังสือปรัชญาการศึกษาไทย โดยแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ (๑) คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมายและประโยชน์ที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตนโดยตรง จัดเป็นการเกี่ยวข้องด้วยปัญญา เรียกได้ว่า คุณค่าที่สนองปัญญา เช่น อาหารมีคุณค่าสำหรับรับประทานเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกาย ทำให้มีกำลังมีสุขภาพดำรงชีวิตอยู่ได้ผาสุก ปฏิบัติกิจหน้าที่ของตนได้ เป็นต้น (๒) คุณค่าเสริมหรือคุณค่าเทียม หมายถึง ความหมายและประโยชน์ที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้นเพื่อเสริมราคาของตัวตนที่หลงผิดยึดไว้ จัดเป็นการเกี่ยวข้องด้วยศันทา เรียกได้ว่าคุณค่าที่สนองศันทา เช่น อาหารมีคุณค่าสำหรับรับประทานให้เอร็ดอร่อย แสดงฐานะ โก้หรูรา เสริมความสนุกสนาน เป็นต้น

มโนภาพด้านคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ หรือประสบการณ์ทางสุนทรียะได้พัฒนามาภายใต้หลักของทฤษฎีปรัชญา และมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางในสุนทรียศาสตร์สมัยใหม่ การพัฒนาของทฤษฎีของสุนทรียศาสตร์บางทฤษฎีพัฒนาขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง แต่ทฤษฎีบางทฤษฎีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ไม่มีทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใดสำคัญที่สุดต่อคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์เพียงทฤษฎีเดียว การจะนำทฤษฎีสุนทรียศาสตร์สี่ห้าทฤษฎีมารวมกันก็ไม่อาจทำได้ เพราะทฤษฎีแต่ละทฤษฎีต่างก็มีลักษณะเด่นที่ทฤษฎีอื่นไม่มี การทำความเข้าใจทฤษฎีแต่ละทฤษฎีจะทำให้เห็นคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์เด่นชัดขึ้น การที่ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ต่างทฤษฎีกันมีความเห็นตรงกัน ก็เท่ากับขยายขอบเขตของสุนทรียศาสตร์ให้กว้างขวางขึ้น แม้ว่าทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์แต่ละทฤษฎีมีขอบเขตของตนอยู่ก็ตาม การมีขอบเขตของแต่ละทฤษฎี ก็เท่ากับต่างกระจายความสำคัญของคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ออกไป

^{๑๖} พระราชวรมุณี, ปรัชญาการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : เกสส์ไทย, ๒๕๑๘), หน้า ๓๔.

๒.๔ ทฤษฎีการตัดสินคุณค่า (The Value of judgment)

๒.๔.๑ ทฤษฎีการตัดสินคุณค่าความงามทางสุนทรียศาสตร์

การตัดสินคุณค่าทางความงามนั้นไม่สามารถใช้กฎเกณฑ์หรือเหตุผลที่เป็นรูปธรรมมาพิสูจน์ได้อย่างคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ จึงทำให้เกิดทฤษฎีในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะหลายทฤษฎีซึ่งเกี่ยวข้องกับจิตของผู้รับรู้วัตถุทางสุนทรียะและความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองสิ่งนี้นักปรัชญาและนักสุนทรียศาสตร์ได้เสนอทฤษฎีทางความงามซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปถึงความมีอยู่ของความงามไว้ด้วยกัน ๔ ทฤษฎี คือ ทฤษฎีจิตวิสัยนิยม , ทฤษฎีวัตถุวิสัยนิยม , ทฤษฎีสัมพัทธนิยม , ทฤษฎีอุปติการณใหม่ โดยมีแนวคิดที่ต่างกัันดังนี้

๑) ทฤษฎีจิตวิสัยนิยม (Subjectivism Theory)

เชื่อว่าคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติของจิตที่ตอบสนองต่อวัตถุทางสุนทรียะโดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใดๆ ของวัตถุทั้งสิ้น นักปรัชญาอัตนัยนิยมจึงเน้นความสำคัญที่ความรู้สึกของตัวบุคคล โดยถือว่ามนุษย์เป็นผู้ตัดสินทุกอย่าง (Man is the Measure of all things) และถือว่าความรู้สึกเกี่ยวกับความงามที่ถูกล่าออกมาเป็นเพียงการแสดงออกของความรู้สึกว่าชอบหรือไม่ชอบของผู้พูดเท่านั้นความงามไม่ได้มีอยู่จริงในวัตถุใดๆ หากแต่อยู่ที่ใจของผู้ชมหรือผู้ฟังเองซึ่งทำให้คิดไปว่าความงามมีอยู่ในวัตถุคุณค่าทางสุนทรียะคือคุณสมบัติของจิตหรือความรู้สึกตอบสนองทางสุนทรียะของผู้รับรู้ที่มีต่อวัตถุทางสุนทรียะโดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติอื่นใดของวัตถุทางสุนทรียะคุณค่าทางสุนทรียะกับความชอบคือสิ่งเดียวกัน นักอัตนัยนิยมบางคนเรียกความชอบหรือความพึงพอใจนี้ว่ารสนิยม (Taste)

สำหรับรสนิยมเกี่ยวกับศิลปะนั้น เอ.ริชาร์ดส์ (I.A. Richards, ค.ศ. ๑๘๙๓ - ๑๙๗๕) ได้กล่าวไว้ว่า “ศิลปะไม่มีหน้าที่ในการสอบหรือชี้แจงลักษณะของสิ่งของแต่มีหน้าที่ทำให้ผู้มีประสบการณ์ทางสุนทรียะมีความสุขทางจิตใจ ความงามของศิลปะจึงเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัวเพราะขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ชมแต่ละคน” แต่ชานตายนากลับมองว่า ศิลปะเป็นความรู้สึกของความงามที่แสดงออกมาในวัตถุ (The feeling of beauty objectified) นั่นคือลักษณะอัตนัยของศิลปะซึ่งขึ้นอยู่กับจิตวิทยาของศิลปินไม่ใช่ขึ้นอยู่กับจิตวิทยาของผู้ชมอย่างในทฤษฎีของ เอ. ริชาร์ดส์^{๑๑} ชานตายนานเห็นว่า ความงามเป็นคุณค่ามันไม่ได้เป็นการรับรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริงในสิ่งนั้นๆ ความงามเป็นความรู้สึก เป็นความพึงพอใจของธรรมชาติอันมีลักษณะเป็นอิสระแล้วมีความโน้มเอียงในการรักสวยรักงามของมนุษย์ความรู้สึกพึงพอใจนี้จะต้องไม่เป็นผลอันเกิดมาจากประโยชน์ของสิ่งนั้นๆ หรือของเหตุการณ์นั้นๆ แต่จะต้องเป็นความพึงพอใจในการรับรู้

^{๑๑} กীরติ บุญเจือ ,ปรัชญาศิลปะ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒) , หน้า ๘.

โดยตรงถึงสิ่งๆ นั้นของแต่ละคน ค้านท์(Immanuel Kant, ค.ศ. ๑๗๒๔-๑๘๐๔)^{๑๔} ก็มีทรรศนะที่สอดคล้องกันว่า “ความงามเป็นเรื่องของรสนิยมและเป็นคนละเรื่องกับความรู้บางชนิดที่เราใช้หลักการวิทยาศาสตร์ตัดสินได้” สุนทรียศาสตร์เป็นเรื่องของความรู้สึกและเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของแต่ละบุคคล” ค้านท์ถือว่า ความงามเป็นจิตวิสัยเกิดขึ้นจากความรู้สึกว่างามหรือความรู้สึกทางสุนทรียศาสตร์ซึ่งเป็นสื่อกลางระหว่างความเข้าใจกับเจตน์จำนงค์ หรือระหว่างความรู้สึกที่ได้รับกับจินตนาการความเข้าใจเกี่ยวข้องกับความจริงเจตน์จำนงค์ก็ พยายามอย่างอิสระเพื่อความดี ความรู้สึกทางสุนทรียศาสตร์ย่อมเกี่ยวกับสิ่งงาม ความงามไม่ใช่คุณภาพของวัตถุหรือสิ่งที่คงอยู่ด้วยตัวมันเองมันเป็นผลผลิตของความรู้สึกทางสุนทรียศาสตร์ความงามจึงเป็นจิตวิสัย แต่ถึงแม้ว่าความงามจะเป็นจิตวิสัย มันก็มีจริงตามสภาวะคือเป็นวัตถุวิสัยหมายถึงว่ามันเป็นวัตถุแห่งการพิณิจัย*อย่างเช่น เมื่อเราพูดว่าดอกไม้นี้งาม นั่นก็คือ เราถือว่าความงามเป็นคุณภาพของวัตถุ ไม่ใช่เป็นเพียงคิดเอา แต่ความงามไม่ใช่เป็นคุณภาพของสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์หรือสิ่งที่คงอยู่ด้วยตัวมันเองความชอบใจทางสุนทรียศาสตร์ไม่เป็นที่น่าใส่ใจความงามไม่ช่วยให้สมความปรารถนาไม่ตอบสนองความต้องการหรือความสนใจขั้นสุดยอด เช่น น้ำตาลเป็นที่น่าชอบใจแต่ว่ามันไม่งามความงามแตกต่างจากความคิดการกระทำที่มีจริยธรรมคือความดีแต่มันไม่งามฉะนั้นความงามจึงแตกต่างจากอรรถประโยชน์อย่างสิ้นเชิง

สรุปได้ว่า แนวคิดของทฤษฎีจิตวิสัยนิยมเน้นความสำคัญที่ความรู้สึกของตัวบุคคล ดังนั้นมาตรการตัดสินคุณค่าทางความงามจึงไม่ตายตัว เพราะขึ้นอยู่กับความรู้สึกหรือรสนิยมซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามความชอบของแต่ละคนในแต่ละเวลาและสถานที่ นักอรรถนิยมเชื่อว่า แม้ผลการตัดสินของแต่ละคนจะแตกต่างกันแต่ทุกๆ การตัดสินมีน้ำหนักเท่าเทียมกัน ไม่สามารถตัดสินว่าการตัดสินของใครถูกของใครผิดเพราะการตัดสินของแต่ละคนย่อมถูกสำหรับคนๆ นั้น ผู้ตัดสินย่อมรู้ตัวเองดีว่ามีความรู้สึกตอบสนองทางสุนทรียะอย่างไรซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคลของผู้รับรู้แต่ละคนที่มี ความชอบแตกต่างกันและไม่สามารถใช้ การทดสอบใดๆ มาพิสูจน์ ได้ดังนั้น ปัญหาของทฤษฎีจิตวิสัยนิยมจึงมาจากการที่นักทฤษฎีจิตวิสัยนิยมให้ ความสำคัญกับจิตหรือความรู้สึกของบุคคลเพียงอย่างเดียวโดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติอื่นของวัตถุทางสุนทรียะจึงทำให้เกิดข้อโต้แย้งว่าถ้ามีแต่จิตแต่ไม่มีวัตถุคุณค่าทางสุนทรียะจะเกิดขึ้นอย่างไรอีกทั้งความรู้สึกของผู้ตัดสินแต่ละคนที่แสดงออกมานั้นน่าจะเรียกว่าเป็นการบอกถึงความรู้สึกของแต่ละบุคคลที่มีต่อวัตถุทางสุนทรียะมากกว่าจะเป็นการตัดสินทางสุนทรียะความชอบไม่น่าจะเป็นสิ่งเดียวกับการมีคุณค่าทางสุนทรียะ

^{๑๔} นิพาดา เทวกุล, “ธรรมชาติหรือลักษณะทั่วไปของสุนทรียศาสตร์”, ศิลปกรรมศาสตร์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๓๓) : ๑๘.

๒) ทฤษฎีวัตถุวิสัยนิยม(Objectivism Theory)

เชื่อว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ(Beauty as quality of an object) และเป็นคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุนั้นมาตั้งแต่เริ่มแรกไม่ว่าเราจะสนใจในวัตถุนั้นหรือไม่ก็ตาม การที่เราให้ความสนใจต่อวัตถุนั้นก็เป็นเพราะเราพบว่าวัตถุนั้นมีความงามอยู่ในตัวของวัตถุเองเมื่อความงามมีอยู่จริงในวัตถุเกณฑ์ในการตัดสินความงามจึงมีลักษณะที่แน่นอนตายตัวเพลโตมีทฤษฎีว่า“ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งงามจริงๆแล้วความงามต้องอยู่ที่สิ่งนั้นแน่ถึงแม้ว่าบางคนอาจจะไม่เห็น การที่คนหนึ่งเห็นว่าสิ่งหนึ่งงามอีกคนว่าไม่งามนั้นคนหนึ่งในสองคนนี้ต้องผิดอีกคนต้องถูกนี้หมายความว่าคนบางคนตาบอดในเรื่องความงามและบางคนอาจเห็นผิดที่ว่าสิ่งหนึ่งงามทั้งๆที่ไม่มีความงามอยู่เลย”^{๑๙} อริสโตเติลก็มีทฤษฎีว่า“สุนทรียชาตุนั้นมีอยู่จริงโดยไม่ได้ขึ้นกับความคิดของมนุษย์สุนทรียชาตุมิมาตรการณ์แน่นอนตายตัวในตัวเอง ดังนั้นความงามของวัตถุจึงเป็นความสมบูรณ์อันเกิดจากรูปร่างรูปทรง สีสัมผัสที่ประกอบกันอย่างสมดุลกลมกลืนได้สัดส่วน ความยิ่งใหญ่ของศิลปินอยู่ที่ความสามารถในการค้นพบความงามและความกลมกลืนแล้วนำมาถ่ายทอดลงในสื่อต่างๆทางศิลปะ”เซนต์ โทมัส อควีนาส(St. Thomas of Aquinas, ค.ศ. ๑๒๒๕-๑๒๗๔) ก็มีทฤษฎีที่สอดคล้องกันว่า“ความงามคือสิ่งที่ให้ความเพลิดเพลินเมื่อมีความรู้เกี่ยวกับมัน มันให้ความเพลิดเพลินขณะที่รู้ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์เป็นความรู้ทางใน ความเพลิดเพลินไม่ใช่จะเพลิดเพลินในขณะที่รู้แต่เป็นความเพลิดเพลินมาจากการที่วัตถุ ู้ความงามรู้ ได้ ด้วยสติปัญญา มันทำให้จิตเพลิดเพลินเพราะมันเป็นความงามซึ่งมีคุณสมบัติ ๓ ประการคือ ความสมบูรณ์ความได้สัดส่วนและความเด่นชัดซึ่งเป็นการวิเศษที่อยู่ในวัตถุจิตมีความยินดีในสิ่งที่งามเพราะมันมีความงามซึ่งในสิ่งที่แจ่มแจ้งแก่มันความงามกับความดีโดยเนื้อแท้แล้วเป็นสิ่งเดียวกันเพราะทั้งสองขึ้นอยู่กับแบบสัดส่วนลำดับความกลมกลืนความงามขึ้นอยู่กับแบบของวัตถุที่มีความงามความดีขึ้นอยู่กับลำดับแห่งความต้องการและความอยากความจริงชัดเจนส่วนความงามนั้นน่าเพลิดเพลิน”^{๒๐}

สรุปได้ว่าทฤษฎีวัตถุวิสัยนิยมเชื่อว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุเป็นคุณสมบัติที่แน่นอนตายตัวและอยู่ติดกับวัตถุมาตั้งแต่แรกโดยไม่ขึ้นกับความรู้สึกลึกซึ้งของมนุษย์และมีเกณฑ์ตัดสินที่แน่นอนตายตัวที่จะใช้ชี้วัดได้ แต่จากการที่ทฤษฎีปรนัยนิยมให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกลึกซึ้งของศิลปินผู้สร้างงานและผู้รับรู้ อีกทั้งยังไม่สามารถอธิบายถึงลักษณะของคุณสมบัติทางความงามนั้นออกมาให้ชัดเจนได้

^{๑๙} C. E. M. Joad. **ปรัชญา**, แปลโดย วิทย์ วิศุทเททย์. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๑๓), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๒๐} พระทักษิณคณาธิกร, **ปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๒๗๕.

๓) ทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relativism Theory)

เป็นทฤษฎีที่อยู่กึ่งกลางระหว่างอัตนัยนิยมและปรนัยนิยม กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญทั้งความรู้สึกทางสุนทรียะตามรสนิยมของผู้รับรู้และคุณสมบัติทางความงามของวัตถุ ในการประเมินคุณค่าทางสุนทรียะโดยเชื่อว่าความงามไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะจากความรู้สึกของบุคคลผู้รับรู้หรือจากคุณสมบัติของวัตถุเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่งหากแต่เป็นภาวะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุที่มีปฏิริยาตอบสนองในสัดส่วนพอๆกันดังที่แลงเฟลด์(Langfeld) กล่าวว่า “ความงามไม่ได้ขึ้นอยู่กับบุคคลผู้ทำหน้าที่สัมผัสรู้เท่านั้นทั้งไม่ใช่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ถูกสัมผัสรู้อย่างเดียวจะเป็นจิตวิสัยอย่างเดียวก็ไม่ใช่หรือจะเป็นวัตถุวิสัยอย่างเดียวก็ไม่ใช่ ทั้งไม่ใช่ผลที่เกิดจากการกระทำที่ประกอบด้วยสติปัญญาล้วนหรือจะเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในวัตถุก็ไม่ใช่ แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์ของมนุษย์เรากับวัตถุ การตัดสินว่าสิ่งไหนงามหรือไม่งามทางสุนทรียศาสตร์นั้นเป็นการกระทำปฏิริยาระหว่างจิตของแต่ละบุคคลกับสถานการณ์แวดล้อม”^{๒๐} ดิวอี้ก็มีทรรศนะที่สอดคล้องกันว่า “คุณค่าไม่ได้เป็นจิตวิสัยหรือวัตถุวิสัย แต่ขึ้นอยู่กับประเมินผลหรือประเมินค่า ซึ่งการประเมินค่าขึ้นอยู่กับอาเวค* ความปรารถนาและสติปัญญาที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการและเป้าหมายการที่จะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ขึ้นอยู่กับสติปัญญาการประเมินคุณค่าเป็นการกระทำด้วยสติปัญญาคือทำวิธีการให้มุ่งต่อเป้าหมายมิใช่เพียงแต่พิจารณาเฉพาะเป้าหมายเท่านั้นการประเมินค่ามีความสัมพันธ์กับชีวิตซึ่งมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มีคุณค่าถาวรมีแต่คุณค่าที่เปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับประเมินค่าที่เปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ด้วย ฉะนั้นการประเมินค่าจึงต้องอาศัยเป้าหมายร่วมกันของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน”^{๒๑} โดยซี. ไอ. เลวิส (Clarence Irving Lewis, ค.ศ. ๑๘๘๓ - ๑๙๖๔) แบ่งคุณค่าออกเป็น ๒ ประเภท คุณค่าประเภทแรกเป็นคุณสมบัติของวัตถุ (คุณสมบัติทางรูปทรง) เรียกว่า คุณค่าดั้งเดิม(Inherent value) คุณค่าประเภทที่สองเป็นคุณค่าของความรู้สึกทางสุนทรียะที่เกิดขึ้นโดยตรงระหว่างวัตถุกับผู้รับรู้(ความชอบหรือความเกลียดเกล็น)เรียกว่าคุณค่าตามสัจชาตญาณ(Intrinsic value) คุณค่าดั้งเดิมในวัตถุคือสาเหตุอันก่อให้เกิดคุณค่าตามสัจชาตญาณในผู้รับรู้การเกิดขึ้นของคุณค่าตามสัจชาตญาณในผู้รับรู้ เป็นสิ่งยืนยันการมี อยู่ของคุณค่าดั้งเดิมในวัตถุ^{๒๒} เลวิส อธิบายว่า คุณค่าทางสุนทรียะไม่ใช่คุณสมบัติของ

* อาเวค หมายถึง สัจชาตญาณตั้งแต่กำเนิด, อารมณ์, ความสะท้อนใจ, ความรู้สึก

^{๒๐} พระทักษิณคณาธิกร. **ปรัชญา**, หน้า ๒๗๘.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๖.

^{๒๒} จรูญ โกมุทรัตนานนท์, **สุนทรียศาสตร์ ปัญหาเบื้องต้นในปรัชญาศิลปะและความงาม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๔๐), หน้า ๕๒.

วัตถุที่มีลักษณะเป็นสิ่งสัมบูรณ์ และไม่ใช่ความรู้สึกทางสุนทรียะที่เกิดขึ้นโดยตรงของผู้รับรู้ เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มันคือความสามารถ (Capacity, Potentiality) ของคุณสมบัติของวัตถุ(คุณค่าดั้งเดิม)ที่สามารถก่อให้เกิดความรู้สึกทาง สุนทรียะแก่ผู้รับรู้(คุณค่าตามสัจชาตญาณ)คุณค่าทางสุนทรียะไม่ใช่สิ่งที่มีค่าในตัวเองแต่มีลักษณะในเชิงสัมพัทธ์ซึ่งเป็นคุณสมบัติของวัตถุที่มีค่าอย่างหนึ่งเพราะสัมพัทธ์กับความรู้สึกของมนุษย์ดังนั้นเมื่อมีคนมารับรู้วัตถุทางสุนทรียะคุณสมบัติทางสุนทรียะจะทำให้คนนั้นเกิดความรู้สึกทางสุนทรียะขึ้น แต่ถ้าไม่มี ใครมารับรู้ คุณสมบัติทางสุนทรียะยังคงอยู่ในวัตถุเพียงแต่ไม่ได้ ทำให้ ใครมี ความรู้สึกทางสุนทรียะการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะมีลักษณะเหมือนการตัดสินความรู้ทางวิทยาศาสตร์โดยทั่วไปคือการให้หลักฐานจากข้อเท็จจริงยืนยันข้อตัดสินจะไม่มีจริงมีเท็จ แต่เป็นลักษณะของความน่าเชื่อถือ (Probability) ความน่าเชื่อถือมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับปริมาณ หลักฐานและข้อตัดสินที่มีลักษณะของการคาดการณ์ล่วงหน้า(Prediction) วัตถุทางสุนทรียะชิ้นหนึ่งมีคุณค่าทางสุนทรียะหรือไม่รู้ได้จากหลักฐานว่ามีคนรู้สึกทางสุนทรียะหรือไม่เมื่อรับรู้มัน การตัดสินไม่มีจริงมีเท็จเป็นแค่เพียงความน่าเชื่อถือ ถ้าปริมาณคนที่มีความรู้สึกทางสุนทรียะมาก วัตถุชิ้นนั้นย่อมมี ความน่าเชื่อถือได้ ว่ามีคุณค่าทางสุนทรียะและมี ความน่าเชื่อถือน้อยว่ามีคุณค่าทางสุนทรียะถ้ามีปริมาณคนที่มีความรู้สึกทางสุนทรียะน้อยเราสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ ว่าเมื่อมี คนมารับรู้มันจะต้องมี ความรู้สึกทางสุนทรียะและจากการที่หลักฐานซึ่งนำมายืนยันการตัดสินมีจำนวนไม่จำกัด เสวิส จึงเรียกว่าการตัดสินที่ไม่มีการยุติ(Non-Terminating) ^{๒๔}และในจุดนี้เองก็ได้กลายเป็นปัญหาสำคัญของทฤษฎีสัมพัทธนิยม กล่าวคือ แม้ว่าทฤษฎีสัมพัทธนิยมจะให้น้ำหนักความสำคัญทั้งต่อบุคคลและวัตถุอย่างเท่าเทียมกันแล้วก็ตามแต่การตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะโดยใช้ปริมาณมากน้อยของผู้ ที่มี ความรู้สึกทางสุนทรียะนั้นทำให้ ไม่สามารถจะกำหนดปริมาณหรือระยะเวลาเพื่อหาข้อยุติในการตัดสินอย่างชัดเจนเด็ดขาดได้

๔) ทฤษฎีอุบัติการณ์ใหม่(Emergent Theory of Value)

ภาวะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุนั้น มิใช่เป็นตัวความงามหรือคุณค่าทางสุนทรียะเพราะบุคคลทำหน้าที่ให้ความสนใจ ส่วนวัตถุทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ถูกสนใจ ความงามมิใช่ผลลัพธ์ของภาวะความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสองสิ่งแต่ความงามน่าจะเป็นสิ่งที่เกิดใหม่โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างของทั้งสองสิ่งนี้เป็นรากฐานรองรับคุณค่า ^{๒๕}ความงามเป็นอุบัติการณ์ใหม่

^{๒๔} จรูญ โกมุทรัตนานนท์, สุนทรียศาสตร์ ปัญหาเบื้องต้นในปรัชญาศิลปะและความงาม , หน้า ๕๒-๕๓.

^{๒๕} ประเสริฐ ศิลาटना, สุนทรียทางทัศนศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ , ๒๕๔๒), หน้า ๒๔.

(Emergent Thing)จากกระบวนการของการหาคุณค่าความงามหรือคุณค่าทางสุนทรียะซึ่งมีองค์ประกอบหรือเงื่อนไขดังนี้ ประการแรก จะต้องมีส่วนประกอบหรือวัตถุ (fact or object) ที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวและเป็นสิ่งที่จะขาดไม่ได้ในกระบวนการหาคุณค่าทางสุนทรียะ โดยอาจเป็นผลงานศิลปะหรือสิ่งของตามธรรมชาติก็ได้ ประการที่สอง จะต้องมีส่วนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถพอที่จะตีคุณค่าหรือสนใจวัตถุนั้นเพื่อที่จะให้เกิดความรู้สึกประทับใจต่อวัตถุนั้นในทางสุนทรียะ ประการที่สาม จะต้องมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างวัตถุกับบุคคลและความใกล้ชิดดังกล่าวนี้อาจจะเป็นไปทั้งในทางกายและทางใจกล่าวคือ วัตถุจะต้องอยู่ในตำแหน่งที่บุคคลสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ตัวบุคคลก็ต้องมีจิตใจอยู่ในสภาพที่เหมาะสมที่จะรับรู้หรือสนใจต่อวัตถุนั้นด้วยประการที่สี่ จะต้องมีส่วนเกณฑ์บางอย่างสำหรับให้บุคคลใช้เป็นมาตรฐานในการตีคุณค่าทางสุนทรียะซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้อาจเปลี่ยนไปได้ตามกาลเทศะและเมื่อหลักเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไปการตีคุณค่าทางสุนทรียะของบุคคลนั้นก็ย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปด้วยประการที่ห้า ถ้าปรากฏว่าวัตถุที่ต้องการหาคุณค่านั้นเข้าหลักเกณฑ์อันเป็นมาตรฐานที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วเราก็คัดสินได้ว่าวัตถุนั้นมีคุณค่าทางสุนทรียะหรือมีความงามแต่ถ้าตรงกันข้ามเราก็คัดสินได้เหมือนกันว่าไม่มีคุณค่าทางสุนทรียะ^{๒๖}สาระสำคัญของกระบวนการหาคุณค่าทางสุนทรียะนั้นคือคุณค่าทางสุนทรียะหรือความงามนั้นเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการหาคุณค่าไม่ใช่เป็นสิ่งที่มียู่ก่อน คุณค่าทางสุนทรียะมิใช่สิ่งเดียวกันกับสิ่งที่เรารู้ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติของมันในขณะนั้นคุณค่านั้นเกิดจากความรู้จักคุณค่าของเราต่อวัตถุนั้นก็มีใช้ตัวคุณค่าและจะกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าขึ้นมาได้ก็ต่อเมื่อ เรารู้จักคุณค่าของมันตามระดับความพอใจทางสุนทรียะของเราและเปลี่ยนแปลงได้ตามหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นมาตรฐานในการประเมินคุณค่าแม้ว่าทฤษฎีปฏิบัติการใหม่จะเป็นทฤษฎีที่มีเหตุผลหนักแน่นน่าเชื่อถือเป็นอย่างมากก็ตามแต่ก็ยังมีข้อบกพร่องในเรื่องที่ถือว่าความงามเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ระหว่างความสัมพันธ์ของตัวบุคคลและวัตถุซึ่งต้องใช้หลักเกณฑ์มากมายมาเป็นข้อพิจารณาประกอบโดยหลักเกณฑ์ต่างๆเหล่านั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามเงื่อนไขปัจจัยของบุคคลผู้ตัดสินทำให้ในที่สุดแล้วเราก็คannotหาข้อสรุปที่แน่นอนชัดเจนอย่างเด็ดขาดได้เช่นเดียวกัน

๒.๔.๒ ทฤษฎีการตัดสินคุณค่าความดีทางจริยศาสตร์

เกณฑ์ตัดสินคุณค่าความดีทางจริยศาสตร์ คือ หลักการใช้ตัดสินพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ว่าสิ่งใดจะจัดว่าดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควรอย่างไร นั่นก็คือว่า เมื่อมนุษย์คนหนึ่งๆกระทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป เราจะใช้หลักอะไรมาตัดสินการกระทำของเขา/เธอว่า

^{๒๖} จี ศรีนิวาสนัน, สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีว่าด้วยความงามและศิลปะ, แปลและเรียบเรียงโดย สุเชาวน์ พลอยชุม, หน้า ๓๐-๓๒.

ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร และมีเหตุผลอย่างไรที่ใช้หลักนั้นมาตัดสิน หรือเมื่อเรากำลังอยู่ในสถานการณ์ต้องเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป เราจะมีเกณฑ์อันใดชื่อว่า เราควรทำอย่างนี้ ไม่ควรทำอย่างนั้น โดยอาจศึกษาได้จากแนวคิดทฤษฎีทางจริยศาสตร์ ดังต่อไปนี้

๑) ทฤษฎีสัมพัทธนิยม(Relativism)

หลักการทางจริยธรรมทั้งหลายขึ้นอยู่กับการศึกษาของการยึดถือของสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ กลุ่มบุคคลในสังคมอื่นอาจจะไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง การยึดถือของคนในสังคมมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม ประเพณี วิถีประชา วิถีทางชีวิต ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ช้านานดังนั้น จริยธรรมของสังคมนั้นจึงเป็นเรื่องปรากฏต่อสายตาของผู้ยึดถือซึ่งเป็นสิ่งที่ในสังคมนั้นยึดถือร่วมกัน ดังเช่น การที่ภรรยาหม้ายต้องกระโดดกองไฟตายตามสามี เป็นพฤติกรรมที่แสดงความรักและซื่อสัตย์ต่อสามีของคนในสังคมหนึ่งซึ่งสังคมอื่นอาจมองว่าเป็นความโหดร้าย การยึดถือจริยธรรมแบบสัมพัทธนิยมอาจจะมีลักษณะของการตัดสินใจด้วยตนเองหรือให้กลุ่มคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินซึ่งถือว่าเป็นข้อยุติไม่สามารถโต้แย้งได้ ซึ่งไม่อาจนำเอาแนวความคิดของสังคมอื่น ๆ มาเป็นข้อโต้แย้งได้ เพราะการตัดสินใจของกลุ่มคนในสังคมเป็นความตั้งใจ แม้ว่าจะเกิดจากความไม่เข้าใจหรือก่อให้เกิดอันตรายก็ตามก็ถือว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมของสังคมนั้นในเวลานั้น นักบริหารจึงต้องมีความระมัดระวังที่จะต้องมีการจริยธรรมบนฐานความคิดที่ถูกต้อง^{๒๗}

ก. อัตถิภาวนิยม(Existentialism)

ทฤษฎีอัตถิภาวนิยมจะยึดตนเองเป็นสำคัญแต่ก็มีลักษณะของความสมเหตุสมผลในเชิงความคิดด้านจริยธรรมในมุมมองที่เป็นการส่งเสริมตนเองซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความดีให้แก่คนส่วนใหญ่ด้วย อัตถิภาวนิยมมีการประเมินทางเลือกไว้ว่าจะยึดถือในสิ่งที่ตนเองชอบใจ และทำในสิ่งที่ตนชอบถ้าไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมจริยธรรมอันดี และเลือกที่จะไม่ทำในสิ่งที่ตนไม่ชอบ การได้รับความสุขจากสิ่งที่ตนทำและการช่วยเหลือผู้อื่นเนื่องจากเกิดความต้องการที่จะช่วยเหลือซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ทำพฤติกรรมนั้นก็หลักการของอัตถิภาวนิยมเช่นกัน ดังนั้นอัตถิภาวนิยมจึงมีลักษณะที่ยึดถือตนเองเป็นหลักเพื่อเลือกแนวทางซึ่งแนวทางที่เลือกก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและในทางกลับกันตนเองได้รับประโยชน์จากการให้ประโยชน์แก่สังคมด้วย นักบริหารที่ยึดอัตถิภาวนิยมจะมีความเชื่อว่าทุกคนมีความคิดเห็นเป็นของตนเอง และยึดถือความคิดเห็นของตนเองในการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ โดยคิดว่าตนเป็นที่พึงแห่งตน ซึ่งอาจจะทำให้ขาดความเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น อย่างไรก็ตามการบูรณาความคิดที่พึ่งพาตนเองและการเปิดใจกว้างยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจจึงเป็นหัวใจสำคัญ^{๒๘}

^{๒๗} ฉลอง พันธจันทร์และคณะ, จริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ , หน้า ๒๕.

^{๒๘} อ้างแล้ว.

ข. ประโยชน์นิยม(Utilitarianism)

สังคมที่ยึดมั่นทางสายกลางในการดำเนินชีวิต ก็จะส่งผลให้คนในสังคมนั้นเป็นคนที่มีรักสันโดษ ใฝ่สันติ ไม่เบียดเบียนหรือรุกรานผู้อื่น มีความมุ่งมั่นความหวัง ซึ่งเป็นส่วนที่ดี แต่ปรัชญาความคิดเช่นนี้ก็อาจทำให้คนในสังคมกลายเป็นคนที่ขาดความกระตือรือร้นในการดำเนินชีวิต และมุ่งดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขไปเพียงวัน ๆ เท่านั้น ซึ่งต่างจากคนในสังคมอื่นที่มีปรัชญาความคิดว่าเกิดมาต้องใช้ชีวิตให้คุ้มค่า และแสวงหาสิ่งที่ตนเองพึงพอใจสูงสุด คนเหล่านี้ก็จะมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนและมุ่งมั่น มุ่งหวังพยายามไปให้ถึงความสำเร็จนั้น สังคมที่มีปรัชญาการดำเนินชีวิตตามแนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งมีรากฐานความคิดหลักคือ “ความสุขหรือความพึงพอใจเป็นสิ่งที่มีความค่าที่แท้จริงในสายตาของมนุษย์ มนุษย์ควรเลือกแสวงหาความสุขและความพึงพอใจจากสิ่งต่าง ๆ ให้มากขึ้น และเลือกสิ่งที่ทำแล้วไม่เกิดความสุขให้น้อยลง” ทำให้คนให้คุณค่าแก่อัตถประโยชน์ที่จะได้รับสูงสุดโดยเลือกปฏิบัติเฉพาะในสิ่งที่ตนเองพึงพอใจ สิ่งที่ทำให้ความสุขความบันเทิงและมีประโยชน์แก่ตนเอง หลีกเลียงความยากลำบากทั้งสิ้น เช่น ทานอาหารที่มีประโยชน์เพื่อให้อายุยืนยาว การใช้เวลาว่างในการแสวงหาความสุขส่วนตัว การลงทุนเพื่อให้ร่ำรวยขึ้น การใช้เวลาเรียนเพื่อแลกกับความรู้ทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นต้น การกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวหลายครั้งเป็นต้นเหตุให้เกิดความเห็นแก่ตัว การเอารัดเอาเปรียบ การใช้ความไม่ซื่อสัตย์ หรือการกระทำสิ่งที่ไม่ดีเพื่อให้ได้มาซึ่งความพึงพอใจนั้น สังคมบางแห่งยอมรับว่า การดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในสิ่งที่บรรพบุรุษยึดถือกันมานั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง โดยไม่จำเป็นต้องใช้เหตุผลในการอธิบาย ทำให้หลายครั้งกลายเป็นความเชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผล และไม่มีหลักฐานรองรับ ปรัชญาการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกันของคนในสังคม อันหล่อหลอมรวมกันเรียกว่า “ค่านิยม” หรือสิ่งที่สังคมนั้นให้คุณค่าจะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวในชีวิตของบุคคลนั้นทั้งทางฝ่ายกายภาพและจิตใจรวมทั้งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมทรามลงของสภาพสังคม ดังนั้นสิ่งที่ควรตระหนักคือ ปรัชญาการมองโลกที่ถูกต้องเท่านั้น จึงจะสามารถเป็นรากฐานที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมที่ถูกต้องได้ พฤติกรรมทางสังคมที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมและเป็นอันตรายจึงมีสาเหตุเริ่มต้นมาจากปรัชญาการมองโลกของคนในสังคมที่ไม่ถูกต้องนั่นเอง ^{๒๕}

^{๒๕} เนื่องน้อย บุญชนตร , จริยศาสตร์ตะวันตก , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๖๕-๖๘.

๒) ทฤษฎีสัมบูรณ์นิยม(Absolutism)

สัมบูรณ์นิยม คือแนวคิดที่เชื่อว่า ค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งมีลักษณะแน่นอนตายตัว และมีอยู่เป็นอิสระจากความคิด ไม่ขึ้นกับบุคคล สังคม สถานที่ เวลา สภาพแวดล้อม แต่มีอยู่หรือเป็นอยู่ด้วยตัวของมันเอง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยภายนอก การกระทำอย่างหนึ่ง ถ้ามันดี มันก็ดีในตัวมันเอง ถ้าจะมีใครเห็นว่า มันชั่ว มันก็มิได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเห็นของใครนั้น ค่าทางจริยธรรมไม่ว่าในกรณีใด ๆ จะมีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย (Objective) กล่าวคือ ดีชั่ว ถูกผิด ควรไม่ควร ของสิ่งหนึ่งหรือของการกระทำหนึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุหรือสิ่งที่ถูกตัดสิน มิได้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกชอบไม่ชอบของผู้ตัดสิน

ดังนั้น ค่าทางจริยธรรมในทัศนะของชาวสัมบูรณ์นิยมจึงเป็นสิ่งที่สัมบูรณ์ คือเป็นสิ่งที่มิได้อยู่หรือเป็นอยู่โดยตัวมันเอง มิได้ขึ้นอยู่กับสิ่งใดและไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งอื่น และด้วยเป็นดังนี้ ดีชั่ว ถูกผิด ควรไม่ควร ซึ่งเป็นค่าทางจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัวด้วย ถ้าการกระทำอันหนึ่งดี ไม่ว่าจะทำที่ไหน เมื่อใด ทำแล้วเกิดผลอย่างไร ก็ยังเรียกว่าเป็นการกระทำที่ดีอยู่นั่นเอง และเมื่อค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งตายตัว จึงต้องมีเกณฑ์หรือมาตรการที่ตายตัวมาใช้ตัดสินการกระทำว่า ดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร การที่ การที่บุคคลเห็น หรือกำหนดเกณฑ์ตัดสินแตกต่างกันในเรื่องดีชั่ว ถูกผิด ควร ไม่ควร ก็เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของบุคคลเอง การที่คน ๒ คนเห็นขัดแย้งกันในเรื่องดังกล่าว จะต้องมีฝ่ายหนึ่งถูก ฝ่ายหนึ่งผิด จะถูกหรือผิดทั้ง ๒ ไม่ได้ มาตรการตัดสินการกระทำมีเกณฑ์ตายตัวแนวคิดทฤษฎีเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในฝ่ายสัมบูรณ์นิยมมี ๒ แนวคิดย่อย ซึ่งแต่ละแนวคิดถือเกณฑ์ต่างกัน คือ เจตจำนงนิยม ที่ถือเอาเจตนา คือความจงใจหรือตั้งใจกระทำ เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำของบุคคล และ กรรมนิยม ที่ถือเอาตัวการกระทำ เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำของบุคคล

ก. เจตจำนงนิยม(Intentionalism)

คือแนวคิดที่ถือเอาเจตนาหรือแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการกระทำเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำของบุคคล โดยมีทัศนะว่าค่าทางจริยธรรมมีความตายตัวและมีอยู่จริง โดยไม่ขึ้นอยู่กับบุคคล สังคม หรือสภาพแวดล้อมใด ๆ การกระทำใดก็ตาม ถ้าเป็นการกระทำที่ดีจะกระทำที่ไหน เมื่อใด ย่อมต้องเป็นการกระทำที่ดีเสมอ การจะตัดสินว่าการกระทำนั้นดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ให้ดูที่เจตนาหรือแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการกระทำนั้น ถ้าการกระทำนั้นเกิดจากเจตนาดี มันก็เป็นการกระทำที่ดี ถ้าเกิดจากเจตนาที่ชั่วมันก็เป็นการกระทำที่ชั่ว การที่เจตจำนงนิยมถือเอาเจตนาเป็นตัวตัดสินการกระทำ เพราะเจตนาจะมีอยู่ทุกครั้งที่มีการกระทำ และเจตนาจะเป็นตัวควบคุมการกระทำของบุคคล ดังนั้น เจตนาจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการพิจารณาปัญหาทาง

จริยธรรม หลักคำสอนของศาสนาต่าง ๆ เช่น คริสต์ศาสนา และศาสนาอิสลาม จัดอยู่ในแนวคิด เจตจำนงนิยม เพราะถือเอาเจตนาเป็นตัวตัดสิน ค่าทางจริยธรรมแห่งการกระทำของบุคคล

คริสต์ศาสนา ก็ถือเอาเจตนาเป็นหลักในการตัดสินการกระทำของบุคคล มิได้มองเพียง ภายนอก แต่มองไปที่จิตใจของผู้กระทำว่า กระทำด้วยใจจริงหรือไม่ หรือกระทำด้วยหวังเอาหน้า หรือไม่ การกระทำจะจัดว่าเป็นบาปภายนอก ย่อมเกิดจากบาปภายในหรือจิตใจที่เป็นบาป และการกระทำจะจัดว่าดี ก็มาจากใจที่ดี ดังพระเยซูตรัสว่า “ต้นไม้ดีจะไม่เกิดผลชั่วไม่ได้ หรือต้นไม้ชั่วจะเกิด ผลดีก็ไม่ได้”

ศาสนาอิสลาม ก็ถือเอาเจตนาเป็นหลักในการพิจารณาตัดสิน การกระทำของบุคคลเช่นกัน คือ ศาสนาอิสลามถือว่า เจตนาจะเป็นหลักมูลฐาน ในการกระทำของบุคคลที่จะเชื่อมโยงไปถึงการ ตอบแทนผล ของการกระทำในวันพิพากษาโลกของพระเจ้า โดยมีทัศนะว่าการตอบแทนการกระทำ ของมนุษย์ ย่อมขึ้นอยู่กับเจตนาของเขา การกระทำที่ดีคือการกระทำที่ผู้กระทำได้ กระทำตามพระ บัญญัติในคัมภีร์ซึ่งถือเป็นโอองการของพระเจ้าด้วยความใจจริงหรือบริสุทธิ์ใจ ไม่ใช่กระทำเพื่อหวัง ผลอย่างอื่นเคลือบแฝงอยู่ เช่น การกระทำเพื่อโอ้อวดหรือเพื่อชื่อเสียงของตัวเอง เป็นต้น เช่นนี้ไม่ จัดเป็นการกระทำที่ดี เพราะผู้กระทำทำไปโดยไม่บริสุทธิ์ใจ “แท้จริง การกระทำทั้งหลาย ย่อมขึ้นอยู่กับเจตนาและบุคคลย่อมได้รับผลตามที่เขาเจตนา”^{๓๐}

ข. มโนธรรมนิยม(Conscientism)

คือแนวคิดที่ถือว่า มโนธรรมเป็นเกณฑ์ตายตัว เพียงเกณฑ์เดียวที่จะตัดสินความดีชั่ว ถูกผิด ควรไม่ควร ของการกระทำ โดยเสนอว่า การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลจะดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรทำหรือไม่ควรทำอย่างไร ต้องใช้มโนธรรม คือจิตสำนึกที่ทุกคนมีโดยธรรมชาติ ใน ฐานะที่เป็นมนุษย์มาตัดสิน การกระทำที่สอดคล้องกับมโนธรรมสำนึกซึ่งเป็นเสียงภายในจิตใจ บุคคล ก็ถือว่าดีหรือถูก ถ้าขัดแย้งกับมโนธรรม สำนึกก็ถือว่าชั่วหรือผิด ขวามโนธรรมนิยมถือว่า มนุษย์เรามีมโนธรรมสำนึกประจำใจอยู่ด้วยกันทุกคน โดยมีมโนธรรมนี้ จะบอกให้เราว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ โดยที่เราไม่จำเป็นต้องคิดหาเหตุผล หรือ อ้างอิงหลักเกณฑ์ใด ๆ มโนธรรมสำนึกจะเป็นตัวชี้ขาดลงไปว่า การกระทำนั้นถูกหรือผิด เช่น การ ฆ่าคนบริสุทธิ์ มโนธรรมสำนึกของเราจะบอกว่า ผิด การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากอันตราย มโน ธรรมสำนึกของเราจะบอกเราว่า ถูก ในทัศนะของมโนธรรมนิยม ค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งมีอยู่จริง ตายตัว และมนุษย์ก็ใช้มโนธรรม สำนึกของตนเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ของการกระทำที่ตนจะทำ หรือทำลงไป

^{๓๐} เนื่องน้อย บุญชนตร , จริยศาสตร์ตะวันตก , หน้า ๓๑-๓๒.

ในทัศนะของค่าน้ำที่ ผลของการกระทำ ไม่อาจเอามาเป็นตัวตัดสินความดีได้ เพราะมี เช่นนั้น ความดีก็จะไม่เป็นสิ่งตายตัว สำหรับเขาแล้วถือว่า ค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่มียุ่จริง และเป็นสิ่งแน่นอนตายตัว ดังนั้น มาตรการที่ใช้วัด หรือใช้ตัดสินจึงต้องตายตัวด้วย ซึ่งในทัศนะของเขาก็คือ เจตนา ค่าน้ำที่ถือว่า การกระทำที่ดี ถูก ควร คือการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี ซึ่งก็คือการกระทำตามหน้าที่แบบ “หน้าที่เพื่อหน้าที่ ” (duty for duty's sake) โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่คำนึงถึงตนเองและผู้ใกล้ชิด การกระทำตามหน้าที่นอกจากจะต้องไม่เห็นแก่ตัวแล้ว ยังจะต้องเป็น การกระทำที่ไม่เกิดจากอารมณ์และความรู้สึกด้วย ตัวอย่างเช่น สมมุติว่า ขอรานผู้หนึ่งมาขอเงินจาก นาย ก. และนาย ข. เพื่อนำไปซื้ออาหารกิน นาย ก. ให้เงินขอรานผู้นั้นไป 10 บาท เพราะคิดว่า เป็นหน้าที่ของมนุษย์ ที่จะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนนาย ข. ก็ได้ให้เงินขอรานไป 10 บาท เช่นกัน แต่ให้เพราะความสงสารเห็นใจ ตามทัศนะ ของคนทั่วไปย่อมถือว่า การกระทำของนาย ก. กับนาย ข. ดีเท่ากัน แต่สำหรับค่าน้ำที่แล้ว การกระทำของนาย ข. ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี เพราะมันเกิดจากอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งไม่ว่าจะเป็นไปในทางบวก หรือทางลบ จะถือว่าเป็นเจตนาดี หรือ หน้าที่ไม่ได้

โดยสรุป ก็คือว่า ค่าน้ำที่ใช้เจตนาเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ การกระทำที่ถูกหรือดี ต้อง เป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี ซึ่งเจตนาดีสำหรับค่าน้ำที่ ก็คือการกระทำที่เกิดจากการสำนึกใน หน้าที่ ไม่ใช่จากอารมณ์ความรู้สึก และการกระทำที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ ก็คือการกระทำตาม คำสั่ง โดยไม่มีเงื่อนไขหรือเป้าหมายใด ๆ คือมีลักษณะเป็นสากลใช้ได้กับทุกคนในฐานะที่เป็นคน ซึ่งถือเป็นกฎศีลธรรมของค่าน้ำที่ การกระทำที่ดี ถูก ควร คือการกระทำตามกฎศีลธรรม ชีวิตที่ดีใน ทัศนะของค่าน้ำที่มีชีวิตที่มีความสุข แต่เป็นชีวิตที่อยู่ภายใต้กฎศีลธรรม คืออยู่กับหน้าที่ มิใช่อยู่ ความสุข หรือความรู้สึก ศีลธรรมจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อความสำนึกในหน้าที่ชนะแรงผลักดัน ของ อารมณ์ความรู้สึกได้ ชีวิตที่ดีคือชีวิตที่อยู่ภายใต้กฎศีลธรรม และคนดีก็คือคนที่ทำตามหน้าที่โดยไม่ คำนึงถึงผล^{๓๐}

^{๓๐} จลอง พันธุ์จันทร์และคณะ, จริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ , หน้า ๓๐-๓๒.

๒.๕ ความหมายและขอบเขตสังคีตนิยม (Music Appreciation)

๒.๕.๑ ความหมายของสังคีตนิยม(Music Appreciation)

ความซาบซึ้งในดนตรี^{๓๒} หมายถึง ความรู้สึกดื่มด่ำในสุนทรีรสของดนตรีที่เกิดขึ้นจากการฟังด้วยความเข้าใจลึกซึ้ง ความรู้สึกนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทางดนตรีของแต่ละบุคคล ซึ่งมีได้ไม่เท่ากัน ความซาบซึ้งไม่สามารถสอนได้ เพียงแต่สามารถแนะแนวทางให้ผู้นั้นเกิดความรู้สึกซาบซึ้งได้ด้วยตนเอง ความสนุกสนานและความซาบซึ้งเป็นคำที่เกี่ยวข้องกัน แต่คำสองคำนี้มีความหมายไม่เหมือนกัน ผู้หนึ่งอาจจะรู้สึกสนุกสนานเนื่องจากการฟังดนตรีโดยปราศจากความเข้าใจลึกซึ้งในดนตรีนั้น ในขณะที่อีกผู้หนึ่งเข้าใจโครงสร้างดนตรีอย่างลึกซึ้งแต่ไม่อาจรู้สึกสนุกสนาน หากแต่เกิดความซาบซึ้งในดนตรีเมื่อได้ฟังดนตรี ดังนั้นความซาบซึ้งจึงเป็นระดับการรับรู้ในสุนทรีรสของดนตรีที่สูงกว่าการรับรู้เพื่อความสนุกสนานซึ่งคุณค่าทางสุนทรีศาสตร์นั้นก็จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ทางสุนทรียะของแต่ละบุคคลที่มีมาไม่เท่ากัน ดังนั้นผู้วิจัยขออธิบายความหมายของประสบการณ์ทางสุนทรีศาสตร์ไว้ดังนี้

ก.ประสบการณ์สุนทรียะ^{๓๓}

ประสบการณ์เป็นคำใช้เรียกการรับรู้ที่เกิดขึ้นแก่เราเมื่อเราสัมผัสหรือปะทะกับโลกภายนอก โดยจะได้รับการสั่งสมไว้ตามประสิทธิภาพของอวัยวะรับสัมผัสของแต่ละคน ซึ่งจะสัมพันธ์กับความตั้งใจของเรา หรือความสนใจของเราด้วย ประสบการณ์แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประสบการณ์ตรงและประสบการณ์รอง ประสบการณ์ตรงได้แก่ การที่เราปะทะสิ่งใดสิ่งหนึ่งช่วงเวลานั้นโดยตรง ถ้าเราเล่าเหตุการณ์จากประสบการณ์ตรงของเรานี้ให้คนอื่นฟังต่อ คนที่ได้ฟังเรื่องจากที่เราเล่า ก็แสดงว่าเขาได้รับประสบการณ์รอง ซึ่งเขาอาจจะเกิดความรู้สึกตื่นเต้น หรือตกใจมากกว่าหรือน้อยกว่าเราก็ได้

ส่วนประกอบของประสบการณ์สุนทรียะอาจแบ่งส่วนประกอบได้ ๓ ส่วนคือ (๑) ส่วนที่เป็นตัวสุนทรียะ ได้แก่ วัตถุ สิ่งของต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นเองในธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้าง ส่วนที่เป็นตัวสุนทรียะนี้อาจรวมถึงบุคคล ตลอดจนวัฒนธรรมของชนชาตินั้นๆ ด้วย เมื่อมนุษย์ได้รับประสบการณ์สุนทรียะจากตัวสุนทรียะอาจแบ่งได้เป็นสองพวกคือ พวกแรกคือมนุษย์ผู้เต็มใจอยากสร้างสรรค์จากประสบการณ์ที่ได้รับนั้น และพวกที่สองคือมนุษย์ผู้เต็มใจขึ้นชอบเท่านั้นหรือเป็นผู้ดู ทั้งสองพวกนี้ต่างก็มีตัวสุนทรียะร่วมกันแต่พฤติกรรมตอบสนองต่างกัน (๒) ส่วนที่เป็น

^{๓๒} ณรุทธิ์ สุทธจิตต์ , สังคีตนิยม ความซาบซึ้งในดนตรีตะวันตก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.), หน้า ๑-๒.

^{๓๓} อารี สุทธิพันธุ์ , ประสบการณ์สุนทรียะ , (กรุงเทพมหานคร : แสงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๕-๔๕.

ความรู้สึกสุนทรียะ ได้แก่ ความรู้สึกตอบสนองของเราหลังจากที่เราได้รับประสบการณ์สุนทรียะ แล้วซึ่งอาจจะแสดงให้คนอื่นเห็น สังเกตได้แบบแฝงซ่อนไม่ให้ผู้อื่นเห็น ขึ้นชอบคนเดียว (๓) ส่วนที่เป็นความคิดรวบยอด คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคล ผู้ที่ได้รับความรู้สึกและประสบการณ์สุนทรียะนั้นแล้ว ผู้ได้รับความรู้สึกก็จะสามารถสร้างความคิด สรุปว่าสิ่งที่ได้รับมานั้นให้แนวคิดอะไรบ้าง ก่อให้เกิดความสำนึกอย่างไรโดยไม่มีผลสรุปเป็นการตอบแทน

บทสรุป มนุษย์กับประสบการณ์สุนทรียะที่ได้กล่าวมานี้ เป้าหมายเพื่อเสนอแนะให้เห็นความสำคัญของประสบการณ์อีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตเรา เป็นประสบการณ์ที่สร้างความประทับใจ ความกินใจ เป็นสภาพของความรู้สึก ซึ่งอาจเกิดขึ้นชั่ววูบชั่วขณะ โดยที่สัมผัสวัตถุสุนทรียะนั้นๆ ได้ด้วยตัวเราเอง แล้วปล่อยวาง โดยไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นของเราจะเห็นได้จากงานวิจัยจากนักวิชาการหลายๆท่าน ผู้วิจัยจึงขอทบทวนเอกสารไว้ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ^{๓๔} ที่ได้กล่าวถึงเพลงสมัยนิยม (popular song) ทั้งนี้ในช่วงระยะเวลาระหว่างเพลงรากหญ้าของสังคมไปจนถึงเพลงสมัยนิยมนั้นยังมีพัฒนาการของบทเพลงต่างๆ อีกหลายประเภทที่สะท้อนภาพของสังคมได้อย่างชัดเจน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนพลวัตของสังคมไทยที่เกิดขึ้นโดยมิติของสุนทรียศาสตร์แม้กระนั้นยังมีปัจจัยและกระบวนการต่างๆ ที่มีผลต่อสุนทรียศาสตร์ที่เปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ค่านิยม ความเจริญทางเทคโนโลยี ตลอดจนสื่อทางวัฒนธรรมของโลกตะวันตกที่มากอบงำวัฒนธรรมในโลกตะวันออก เป็นต้น จากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาล้วนเป็นสิ่งที่ควรตระหนักทั้งสิ้น การสร้างระบบคิดในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในมิติของสังคมเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์^{๓๕} ได้กล่าวถึงจินตนาการเป็นผลพวงของประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้นแก่เราก่อน หมายถึง เมื่อเรารับรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรงก่อนแล้ว ความผูกพัน ความกินใจยังตรึงแน่นในการรับรู้ของเราภายหลังจึงเกิดความคิดจินตนาการขึ้นว่า ถ้ามีงานต้องทำมาก่อนว่ามีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร ต่อมาก็จินตนาการขึ้นว่า ถ้ามีงานต้องทำมากคนควรจะมียี่มือมากกว่าสองมือ หรือมีตามากกว่าสองตา เรื่องจินตนาการเป็นคนละเรื่องกันระหว่างความเป็นจริงกับประสบการณ์สุนทรียะ ประสบการณ์สุนทรียะ มีความสัมพันธ์กับชีวิตเรามาก เพราะช่วยให้เราคลายจากโลกแห่งความเป็นจริง เข้าไปสัมผัสกับโลกของความสุขทางอารมณ์ ซึ่งจะช่วยให้ประคองสุขภาพจิตให้มีพลัง รู้จักใช้เวลาว่างไม่เคร่งเครียดจนร่างกายบอบช้ำ

^{๓๔} กาญจนา แก้วเทพ, *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอ็ดมันเพรสโรดส์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๕๓.

^{๓๕} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *การคิดเชิงสร้างสรรค์*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทซัคเซสมิเดีย จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๓-๘.

ประยงค์ สุวรรณบุบผา^{๓๖} ได้กล่าวถึงประสบการณ์สุนทรียะกับความเป็นจริงเป็นการรับรู้ที่ไม่หวังผล ดังนั้นจึงไม่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงแต่อย่างใด เช่น เราหิวจริง ๆ เมื่อกินอาหารจานใดก็รู้สึกอร่อยไปหมด รสอร่อยไม่ถือว่าเป็นประสบการณ์สุนทรียะ เพราะเป็นการตอบสนองความหิวของเรา ถ้าเราแยกความหิวที่เป็นความรู้สึกจริงออกไปได้ กินอาหารจานนั้นแล้วรู้สึกว่ามีรสอร่อยอาจเพียงคำเดียว หรือสองสามคำก็พอ เรียกได้ว่า เราหาประสบการณ์สุนทรียะสำหรับความสุขของเราได้แล้ว เช่นเดียวกับการชมภาพยนตร์ชีวิต รู้สึกกินใจ ซึ่งใจในการแสดงของดาราถือว่าเราหาประสบการณ์สุนทรียะให้แก่ตัวเรา และภาพยนตร์ชีวิตนั้น เรารู้ดีว่าไม่ใช่ชีวิตจริง ๆ ของผู้แสดง หรือชีวิตจริง ๆ ตามความเป็นอยู่ ถ้าใครต้องการรู้ความจริงก็ไปดูสภาพชีวิตจริง ดีกว่าไปดูภาพยนตร์ชีวิต ดังนั้นความเป็นจริงกับประสบการณ์สุนทรียะมีส่วนคล้ายคลึงกันเพียงส่วนน้อย และแตกต่างกันคนละโลกทีเดียว เมื่อเราไปชมนิทรรศการจิตรกรรม เห็นทิวทัศน์ คลอง หรือหมู่บ้านชนบท เราดูเฉย ๆ คงไม่รู้สึกชื่นชม หรือได้รับประสบการณ์สุนทรียะแต่อย่างใด ตรงกันข้าม ขณะดูเราใช้จินตนาการของเราประกอบด้วย ก็รู้สึกว่ามีผู้สร้างเขาระบายสีได้กลมกลืนน่าชื่นชมสำหรับความคิดที่ว่าจะต้องเป็นภูมิภาพจริง ๆ หรือไม่นั่น ไม่ควรนำมาประกอบการดูของเรา เพราะการดู หรือมองเห็นของเราที่จะก่อให้เกิดประสบการณ์สุนทรียะนั้น แนวทางหนึ่งก็คือ ควรเป็นการดูตามสีแสงและจังหวะ ที่เราให้เรารู้สึก หรือพิจารณาตามคุณสมบัติดังได้กล่าวแล้ว ซึ่งจะต่างกับการดูธรรมดา ๆ ที่ต้องการจะรู้เรื่อง สำหรับประสบการณ์สุนทรียะ ควรเป็นการดูพร้อมกับจินตนาการไปด้วย

๒.๕.๒ สุนทรียรสทางดนตรี (Taste Of music) ^{๓๗}

จินตนาการอันไร้ขอบเขตที่เกิดขึ้นกับผู้ฟังเพลงประเภทดนตรีบรรยายเรื่องราว น่าจะเป็นสุนทรียรสของดนตรี เสียงดนตรีอันไพเราะ เราใจ ตื่นเต้น เสราสร้อย สนุกสนาน น่ากลัว สวยงาม เยือกเย็น ร่ำร้อน เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ดนตรีบรรยายเรื่องราวมุ่งที่จะสื่อกับผู้ฟังความรู้สึกเหล่านี้ได้รับการสรรค์สร้างร้อยเรียงจากผู้ประพันธ์เพลง เพื่อประสงค์ให้เสียงดนตรีของวงดนตรีนั้นถ่ายทอดเรื่องราวของ วรรณกรรม หรือใช้เสียงดนตรีวาดภาพ หรือเหตุการณ์จากเรื่องราวออกมาให้ผู้ฟังได้สัมผัส และจินตนาการภายในห้วงความคิดจากเสียงดนตรีที่ตนรับฟัง

ดนตรีศิลปะ(Art Music) ^{๓๘} คือ ดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นอย่างตั้งใจ โดยผู้ประพันธ์ศึกษาดนตรีมาอย่างมีระเบียบแบบแผน ดนตรีประเภทนี้เป็นการสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อให้เห็นถึงความ

^{๓๖} ประยงค์ สุวรรณบุบผา, สังคมปรัชญาแนวคิดตะวันตก-ตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๐-๑๒๒.

สวยงามของศิลปะดนตรี และเป็นศิลปะที่อาศัยหูเป็นอวัยวะรับรู้ เพื่อสร้างความงามทางสุนทรียรสทางดนตรี อีกทั้งเสียงดนตรีดนตรีแท้นั้นมีความแตกต่างจากเสียงของภาษาพูดที่มีศักยภาพในการถ่ายทอดความหมายที่ตรงกันได้ ดนตรีเป็นศิลปะของจิตใจ เป็นภาษาของอารมณ์ (Language of emotion) ที่ถ่ายทอดเป็นลักษณะของนามธรรม (Abstract) เป็นงานที่แอบแฝงไว้ด้วยอุดมคติของนักประพันธ์ ดังนั้นศิลปะดนตรีจึงไม่ใช่ศิลปะที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายอย่างสมบูรณ์ในส่วนของผู้ฟังเสียงดนตรีจะผ่านความรู้สึก อารมณ์และจินตนาการ โดยมีประสบการณ์เป็นส่วนช่วยหนุน ดังนั้น ขอบข่ายของการรับรู้ทางดนตรีจึงเป็นไปอย่างกว้างขวางไม่มีขอบเขต ผู้ฟังสามารถที่จะรับรสของดนตรีอย่างอิสระโดยปราศจากข้อจำกัดใด

๒.๕.๓ รสในสุนทรียศาสตร์อินเดีย (Taste of India) ^{๓๕}

ในวรรณคดีบาลี เป็นหนังสือหรือเรื่องราวที่วางอยู่บนพื้นฐานของความจริง ความงาม และความดี อันมีคำอธิบายที่ประกอบด้วยเหตุผลและข้อเท็จจริง และส่วนหนึ่งอาจแสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด แรงบันดาลใจ และจินตนาการที่สะท้อนถึงความชัดเจนของชีวิตและโลก ดังนั้นก็ได้กล่าวถึงความหมายของ “รส” ในสุนทรียศาสตร์ไว้ทั้ง ๕ รส คือ

๑) สิงการรส รสรัก หมายถึงความรักระหว่างชายกับหญิง ซึ่งจำแนกเป็น ๓ แบบคือ

(๑) อโยคะ ความรักของชายหญิงที่ไม่เคยพบกันมาก่อน ประารถนาที่จะติดต่อกันด้วยกลวิธีต่างๆ เพื่อแสดงความรักใคร่ต่อกัน

(๒) วิปโยคะ ความรักที่ชายหญิงมีต่อกัน ติดต่อกันใกล้ชิดกันจนเกิดความสนิทสนมกันแล้ว แต่มีเหตุให้ต้องพลัดพรากจากกัน

(๓) สัมภोगะ ความรักที่สมหวัง ขึ้นอกขึ้นใจของชายหญิงที่ต่างฝ่ายต่างก็มีความปรารถนาซึ่งกันและกัน ต่างแสดงกริยาต่อกันไปตามอารมณ์ใคร่

๒) หัสสรส รสขำขัน หรือรสขบขัน ซึ่งจำแนกตามความขบขันมากน้อยออกเป็น ๖ ลักษณะคือ

(๑) สิตะ เป็นความขำที่มีลักษณะหัวเราะมีนัยน์ตาบาน

(๒) หลิตะ เป็นความขำที่มีลักษณะหัวเราะมีฟันปรากฏนิดหน่อย

(๓) วิหลิตะ เป็นความขำที่มีลักษณะหัวเราะมีเสียงไพเราะนุ่มนวล

(๔) อุปหลิตะ เป็นความขำที่มีลักษณะหัวเราะมีไหล่และศีรษะหวั่นไหว

^{๓๕}เฉลิมศักดิ์ พิภูสรี, สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย (ฉบับปรับปรุง) พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๓๖} กัมภีร์สุโพธลังการมัญชรี, (พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) และพระมหานิคมิต ธรรมสาโร, ผู้ตรวจชำระ), (กรุงเทพมหานคร : หจก. ไทยราชวันการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๕๔.

- (๕) อวหิตะ เป็นความขำที่มีลักษณะหัวเราะถึงขนาดน้ำตาไหล
- (๖) อติหิตะ เป็นความขำที่มีลักษณะหัวเราะตัวโยกโคลงเคลงไปทั้งตัว
- ๓) กรณารส รสสงสาร ซึ่งรสสงสารนี้จะเกิดจากสาเหตุ ๒ ประการคือ
- (๑) อนิฏฐูปัตติ รสสงสารที่เกิดจากการประสบกับสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา
- (๒) อิฏฐุนาส รสสงสารที่เกิดจากความสูญเสียไปแห่งสิ่งที่น่าปรารถนา
- ๔) รุทธรส รสโกรธ ซึ่งรวมไปถึงการเหยียดหยันดูถูก ก้าวร้าว แค้นเคือง ดำหนิ
- ๕) วีรรส รสกล้าหาญ , รสกล้าหาญนี้จำแนกออกเป็น ๓ แบบคือ
- (๑) รมวีระ ความกล้าหาญในการรบ การต่อสู้
- (๒) ทานวีระ ความกล้าหาญในการให้ การบริจาค
- (๓) พยาวีระ ความกล้าหาญในการให้ความช่วยเหลือ ความเอื้อเฟื้อ
- ๖) ภยานกรส รสที่น่าสะพรึงกลัว หมายความว่า มีบทประพันธ์บางประเภทที่ก่อให้เกิดความสะพรึงกลัวแก่ผู้อ่าน เช่น พรรณนาถึงนรก
- ๗) วิภังกรส รสเกลียด ดูเหมือนจะเป็นรสเดียวกับรุทธรส (รสโกรธ) แต่วิภังกรสนี้เป็นรสที่เกิดจากความรู้สึกขยะแขยง ความรู้สึกน่ารังเกียจ ซึ่งไม่ประกอบด้วย ความโกรธ ดังนั้นจึงเป็นคนละรสกัน รสเกลียดนี้แบ่งเป็น ๓ ประเภทคือ
- (๑) วัตถุที่มีเลือดเนื้อ เช่น ใสน้อย ใส้ใหญ่ เป็นต้น
- (๒) ของเน่าเปื่อย ที่มีเหม็นหวนชวนไส รวมทั้งสิ่งที่มีกลิ่นเหม็นด้วย
- (๓) ความจีจาง หมายถึงความจีจางที่เกิดจากสิ่งของที่เคียดแค้นใจ ชอบใจ มีความสดใส สวยงาม แต่ภายหลัง ความสวยงาม สดใสของสิ่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปก็เกิดความรู้สึกรังเกียจ
- ๘) อัปภูตรส รสอัศจรรย์ ตื่นเต้น ประหลาดใจ
- ๙) สันตรส รสสงบ
- รสของวรรณคดีเป็นความรู้สึกทางมนโวิญญาณ คือรู้ด้วยใจและในหนังสือสุโขทัยถึงการได้แสดงที่ตั้งแห่งรสที่เรียกว่า “ฐาปนี” ไว้ ๕ ประการคือ ^{๔๐}
- ๑) รติฐาปนี ความยินดี
- ๒) হাসฐาปนี ความสนุกสนานรื่นเริง
- ๓) โสภฐาปนี ความโสภ
- ๔) โกรฐฐาปนี ความโกรธ
- ๕) อุตสาหฐาปนี ความบากบั่น บึกบึน

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน , หน้า ๖๕๔.

- ๖) ภัยพิบัติ ความกลัว ความหวาดหวั่น
- ๗) ชีวจิตวิทยา ความขยะแขยง
- ๘) วิมุขจิตวิทยา ความหลากหลาย ความหลายใจ
- ๙) สมจิตวิทยา ความสงบ

๒.๖ บทสรุป

ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่มีขอบข่ายกว้างขวางมาก พยายามศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับสังขารหรือสิ่งที่มีอยู่จริงทั้งหมดโดยหลักเหตุผล แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ปรัชญาแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ ปรัชญาบริสุทธิ์ (Pure Philosophy) และปรัชญาประยุกต์ (Applied Philosophy) ปรัชญาบริสุทธิ์ศึกษาในปรัชญาในเรื่อง อภิปรัชญา (Metaphysics), ญาณวิทยา (Epistemology), คุณวิทยา (Axiology) ซึ่งในสาขานี้สามารถแบ่งได้อีกคือ ทฤษฎีความงามทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics Theory) และทฤษฎีความดีทางจริยศาสตร์ (Ethics Theory) โดยการศึกษางานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาปรัชญาคุณวิทยาจะศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมเป็น ๔ กลุ่มด้วยกันคือ ๑) ลักษณะของค่านิยม (Nature of value) , ๒) รูปแบบของค่านิยม (Type of value) , ๓) เกณฑ์มาตรฐานของค่านิยม (Criterion of value) , ๔) สถานภาพทางกายภาพของค่านิยม (Physical status of value)

โดยมีความซาบซึ้งในดนตรีเป็นศูนย์กลางที่ถ่ายทอดถึงความรู้สึกดื่มด่ำในสุนทรียรสของดนตรีที่เกิดขึ้นจากการฟังด้วยความเข้าใจลึกซึ้ง ความรู้สึกนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ทางดนตรีของแต่ละบุคคล ซึ่งมีได้ไม่เท่ากัน ความซาบซึ้งไม่สามารถสอนได้ เพียงแต่สามารถแนะนำแนวทางให้ผู้นั้นเกิดความรู้สึกซาบซึ้งได้ด้วยตนเอง ความสนุกสนานและความซาบซึ้งเป็นคำที่เกี่ยวข้องกัน แต่คำสองคำนี้มีความหมายไม่เหมือนกัน ผู้หนึ่งอาจจะรู้สึกสนุกสนานเนื่องจากการฟังดนตรีโดยปราศจากความเข้าใจลึกซึ้งในดนตรีนั้น ในขณะที่อีกผู้หนึ่งเข้าใจโครงสร้างดนตรีอย่างลึกซึ้งแต่ไม่อาจรู้สึกสนุกสนาน หากแต่เกิดความซาบซึ้งในดนตรีเมื่อได้ฟังดนตรี ดังนั้นความซาบซึ้งจึงเป็นระดับการรับรู้ในสุนทรียรสของดนตรีที่สูงกว่าการรับรู้เพื่อความสนุกสนานซึ่งคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์นั้นก็จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ทางสุนทรียะของแต่ละบุคคล

ทั้งนี้ดนตรีเป็นศิลปะของจิตใจ เป็นภาษาของอารมณ์ (Language of emotion) ที่ถ่ายทอดเป็นลักษณะของนามธรรม (Abstract) เป็นงานที่แอบแฝงไว้ด้วยอุดมคติของนักประพันธ์ เพื่อการตีความหมายในเนื้อเพลงนั้นผู้วิจัยได้นำ สุนทรียรสทางวรรณกรรมที่ปรากฏในคำภีร์สุปโธลลังการและอลังการศาสตร์ ทั้ง ๕ รส ได้แก่ ๑. รติ (ศฤงคารรส) ยินดี รัก พอใจ , ๒. หาสะ (หาสะรส) ขบขัน หัวเราะ ยิ้ม , ๓. โสกะ (กรูณารส) โสกะเศร้า ร้องไห้ สงสาร , ๔. โภชะ (รุทรรส)

โกธ ไม้พ้อใจ ขัดเคือง, ๕. อุตสาหะ (วีรุต) หมั่น บากบั่น กล้าหาญ ในการรบ การให้ และการ
 ช่วยเหลือ ,๖. ภาวะ (ภยานกรต) กลัว หวาดเสียว ขนลุก ,๗. ษิคุจนา (พิภัตสรต) เกลียด ขยะแขยง
 หมั่นไส้ ,๘. วิมุหยา (อัพภูตรต) ตื่นเต้น พิศวง ประหลาดใจ หลากใจ, ๙. สมะ (ศานตริต) สงบ หยุด